

Artur Fabiś

**ZOFIA SZAROTA, *STARZENIE SIĘ I STAROŚĆ*
W WYMIARZE INSTYTUCJONALNEGO WSPARCIA
[WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU PEDAGOGICZNEGO, KRA-
KÓW 2010, 417 S.]**

Książka jest pracą habilitacyjną znanej w środowisku andragogów, a w szczególności gerontologów, badaczki procesów starzenia się oraz wybranych obszarów edukacji dorosłych. Trzyczęściowa struktura książki w przejrzysty sposób szereguje zawarte w niej treści. Całość publikacji otwiera wstęp uzasadniający podjęcie wybranej tematyki, ale jest w nim przede wszystkim miejsce na wyjaśnienie koncepcji i przebiegu badań, gdyż autorka zrezygnowała z wydzielenia rozdziału poświęconego metodologii badań. Celem poznawczym było zdiagnozowanie funkcji rzeczywistych pomocy społecznej świadczonej najstarszym obywatelom Krakowa.

Publikacja zawiera też abstrakt w języku angielskim i bogatą polskojęzyczną literaturę oraz netografię, po części także zagranicznych witryn internetowych, spis treści w języku polskim i angielskim oraz zestawienie tabel, wykresów i rycin.

Część pierwsza jest kompendium wiedzy na temat starzenia się w wielu aspektach. W pierwszym rozdziale autorka wyjaśnia pojęcie wieku i opisuje podstawowe zjawiska związane z procesem starzenia się człowieka z wybranych

perspektyw, takich jak zmiany demograficzne, przemiany ekonomiczne, pełnienie ról społecznych, przemiany biologiczne i psychologiczne, udział w świadczeniach socjalnych. W rozdziale drugim, oprócz kluczowych wskaźników demograficznych i ekonomicznych, przedstawiona została sytuacja człowieka starego w jego środowisku rodzinnym i lokalnym. Przeanalizowano miejsce człowieka starszego w polityce społecznej kraju, sygnalizując jednocześnie działalność międzynarodowych organizacji zrzeszonych wokół specyficznych problemów najstarszych grup społecznych. Zofia Szarota podejmuje także kwestie wykluczenia, dyskryminacji, marginalizacji osób starszych. Przybliży tematykę jakości życia w starości z jej wielorakimi uwarunkowaniami. Przywołane zostają klasyczne wzorce starzenia się zaproponowane przez B. Neugarten czy D. B. Bromleya, nie brak także odwołań do polskiej myśli gerontologicznej z równie trafnymi typologiami. Trzeci rozdział, zgodnie z zapowiedzią, choć osadzony głównie w teoriach socjologicznych i psychologicznych, porusza aspekty starzenia się stanowiące zainteresowanie nauk pedagogicznych. W rozdziale poświęconym profilaktyce gerontologicznej pojawiają się kwestie wychowania do starości, w starości i przez starość. Przedstawiona zostaje także specyfika różnorodnych aktywności ze szczególnym naciskiem na zaangażowanie się osób starych w szeroko rozumianą edukację. Nie może w związku z tym zabraknąć odwołań do takich instytucji, jak uniwersytet trzeciego wieku czy klub seniora.

Druga część książki poświęcona jest idei opieki i pomocy społecznej, egemplifikowana krakowskimi doświadczeniami. Na uznanie zasługuje bardzo dokładny rys historyczny opieki i pomocy społecznej, który stanowi wprowadzenie do dalszych rozważań. Autorka analizuje współczesny stan opieki i wsparcia seniorów przez cele, strukturę, zadania pomocy społecznej wobec najstarszych obywateli. W tej syntezie nie mogło także zabraknąć przybliżenia profesji związanych z pracą na rzecz seniorów. Szczególnie dużo uwagi poświęcono opiekunom osób starszych, zarówno tym profesjonalnym, jak i rodzinnym.

Trzecia część stanowi przedstawienie wyników badań przeprowadzonych w Krakowie i ich wielowymiarową analizę. Badaczka łączy analizę ilościową z jakościową zebranych danych, aby poprzez oba podejścia dotrzeć do danych niezbędnych do całościowego przedstawienia systemu pomocy społecznej badanego obszaru. Dzięki temu obok statystycznych zestawień danych, praca bogata jest w szereg fragmentów narracji. Przedstawione wyniki stanowią kompleksowy wgląd w system usług wobec osób starszych. Jest to obszerny i wielowymiarowy materiał, odnoszący się do wielu aspektów życia senierek i seniorów na tle polityki społecznej i jej zadań względem najstarszych mieszkańców Krakowa. Bogactwo danych, które autorka zamieściła w publikacji stanowi źródło dalszej analizy, zaprezentowane badania mogą posłużyć także za inspirację do dalszej eksploracji podjętych obszarów badawczych, stanowić bazę do tworzenia kolejnych narzędzi badawczych.

Autorka założyła, że analiza badań własnych w odniesieniu do istniejących teorii i praktyki w pomocy społecznej na rzecz osób starszych, pozwoli wyznaczyć nowe kierunki rozwoju, a także zmodernizować i udoskonalić rozwiązania stosowane w polskim systemie pomocy społecznej. Główne proponowane zmiany, które należałoby przewidzieć w planowaniu polityki socjalnej, to wzrost nakładów na instytucje edukacyjne dla seniorów, infrastrukturę dostosowaną do potrzeb i możliwości osób starszych, opiekunów rodzinnych i domowych wraz z opieką środowiskową, ośrodki wsparcia dziennego, rodzinne domy pomocy i pomocy społecznej dla osób starszych.

Diagnoza autorki pozwala wyróżnić 10 kierunków ewolucji jakości świadczeń w ramach pomocy społecznej, a są to: profesjonalizacja kadr, pojawienie się nowych zawodów, przeniesienie akcentu ze świadczeń finansowych i materialnych na wieloaspektową pracę socjalną, kooperacja z podmiotami niepublicznymi i organizacjami pozarządowymi w zakresie zlecania im zadań, dążenie do jak najdłuższego podtrzymywania aktywności i samodzielności starzejącej się jednostki w naturalnym środowisku zamieszkania, dążenie do rozbudowy sieci placówek wsparcia dziennego i poprawę warunków lokalowych, dążenie do poprawy warunków oferowanych przez DPS-y przez realizację programów naprawczych, wsparcie rodzinnych domów pomocy, aktywizacja środowisk lokalnych do pracy na rzecz osób starych oraz aktywizacja mieszkańców placówek dziennego pobytu przez ofertę rekreacyjno-kulturalną. Zestawienie działań, których zastosowanie może przyczynić się do optymalizacji funkcjonowania seniorów w domach pomocy społecznej stanowi zwięźczenie przede wszystkim badań jakościowych. Dzięki temu można postulować:

- a) objęcie każdego z mieszkańców kompetentnym, indywidualnym i systematycznym wsparciem. Poznać jego biografię, nadzieje, obawy, stan zdrowia. Informacje te mogą stać się przydatne w udzielaniu skutecznej pomocy;
- b) zindywidualizowanie wymagań, stworzenie motywacji do aktywności, budzenie wiary we własne siły i możliwości. Animować do wielorakiej aktywności: edukacyjnej, społecznej, kulturalnej;
- c) zadbanie o strukturę organizacyjną i przestrzenną placówki, które zapewnią poczucie bezpieczeństwa i spokoju;
- d) zadbanie o architekturę pokoi mieszkalnych;
- e) nacisk na samodzielność i niezależność oraz ochronę sfery intymnej seniorów;
- f) wzmocnienie oferty terapii przyłóżkowej dla osób obłożnie chorych;
- g) zadbanie o osoby z problemami alkoholowymi i nadużywające substancje psychoaktywne.

W publikacji Zofii Szaroty odnaleźć można klasyczne treści, które stanowią podstawę podręcznikową dla studentów wielu kierunków i specjalności, pra-

gnących zdobyć podstawową i aktualną wiedzę z zakresu gerontologii społecznej. Jednocześnie książka jest nowym, pełnym ujęciem polityki społecznej wobec osób starszych, skonfrontowanym z rzeczywistością krakowskiego środowiska. Lektura autorstwa Zofii Szaroty nie tylko systematyzuje i aktualizuje treści związane z polityką społeczną na rzecz osób starszych, pogłębia także refleksję nad specyfiką wsparcia i opieki ukierunkowanych na osoby starsze.